

Erdő és ember Zalában

Zalában a mezőgazdaság, az ipar és az olajkincs mellett jelentős tényező az erdővagyon, amely évszázadok óta meghatározó jellegű az itt élő emberek számára. A megye erdőszültsége közel 30%-os, az erdőállományok területének kétharmadát a legértékesebb és legkeresettebb fafajok, a kocsányos és kocsánytalan tölgy, a bükk, és az erdei fenyő alkotja. Az erdők minőségét jelzi az is, hogy a hektáronkénti élőfakészlet több, mint kétszerese az országos átlagnak. Ahhoz, hogy ma ilyen állapotú erdőkben gazdálkodhatunk nem kis mértékben járultak hozzá azok az erdészszakember elődök — köztük az Eszterházy uradalom lenti központjának erdőigazgatója, későbbi neves és tisztelt soproni professzor *Lámfalussy Sándor* —, akik Zalában a kor színvonalát megelőzve biztosították az üzemterv szerinti tartamos erdőgazdálkodást.

Az erdő hasznának felismeréséből a tervszerű erdőgazdálkodás kialakulásaig — a népi erdőkiélésen át — természetesen hosszú út vezetett. Úgy véltük, hogy nemcsak szakmáknak teszünk szolgálatot, de talán kötelességünk is, ha a jelen valóságával összevetve kiállítás formájában bemutatjuk ezt a sokrétű történeti folyamatot, nevezetesen az erdő és az ember elválaszthatatlan kapcsolatát itt szűkebb hazánkban, Zalában.

Az előkészítő és szervező munkáról e cikk keretében nem kívánok szólni, erről AZ ERDŐ 1982. márciusi számában már beszámoltunk. A kiállítást *Dr. Villányi Miklós* mezőgazdasági és élelmezésügyi államtitkár többszáz érdeklődő jelenlétében nyitotta meg és adta át a látogató közönségnek.

Mielőtt magáról az állandó kiállítás tematikus felépítéséről szólnék, feltétlen szeretném megemlíteni annak a csodálatos műemlék épületnek a múltját is, amely Nagykanizsán, a Lenin út 5. sz. alatt, mint városi múzeum ad otthont — 1200 m²-en, 10 boltíves teremben, a széles és hosszú folyosórészekben, valamint a középkori hangulatot árasztó hatalmas pinchehelyiségben — kiállításunknak.

Az épület a XVIII. század első évtizedében épült barokk stílusban, Nagykanizsa-vár köveiből. Századunk elejétől a felszabadulásig *herceg Németújvári Batthyány Strattmann* uradalmának erdőhivatala működött az épületben, de a felszabadulás után is erdészeti célokat szolgált, itt volt az akkori Délzalai Állami Erdőgazdaság központja egészen 1968-ig. E kis kitérő is talán bizonyítja, hogy magának az épületnek az erdészeti múltja is motiváló tényező volt a témaválasztásban.

A kiállítás erdészettörténeti, erdőrendezési, fatermesztési, erdőhasználati, fűrészipari, vadászati, vadgazdálkodási és környezetvédelmi bemutatót ad, ötvözve azt a népi erdőkiélés sokrétű emlékeivel, tárgyaival, a zalai erdők idegent is megkapó szépségeivel, értékeivel.

Az első terem általános ismereteket nyújt az erdőről, annak kialakulásáról. Külön részletezzük a három fő zalai erdőgazdasági tájat, a Göcseji bükk-tájat, a Göcseji fenyőrégiót és a Déli Pannonhátat. Mindezek hatalmas színes fotókon adják meg a teremben az erdő hangulatos jelenlétét. Középen dobogón a már említett főbb fafajok különböző korú gúlakorongjai láthatók. Az egyik tablón szellemes faflasztika mutatja a hazai és a Zalában található erdőtársulásokat, amelyek egyben országosan egymáshoz, s ezen belül Zalahoz viszonyított területi arányokat is mutatnak.

A terem másik fele Nagykanizsa-vár történetét mutatja be, dobogón a 400 éves cölöp és gerenda maradványokkal, vitrinben pedig a hasonló korabeli fejsszékekkel és egyéb famegmunkáló eszközökkel. Itt látható az 1792-ben ké-

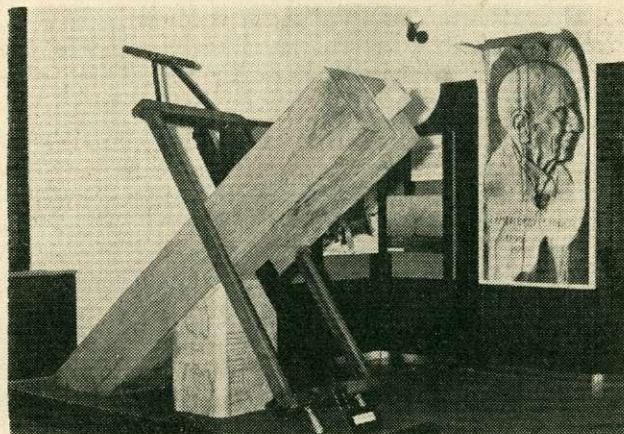

A fogadófal

szült *Tomasich*-féle térkép is, amely jól mutatja, hogy abban az időben még összefüggő erdőségek borították Zala nagy részét.

A második terem az erdők birtoklási és használati viszonyainak alakulásával foglalkozik napjainkig. Megismerhetjük a Rákóczi szabadságharc leverése után új birtokviszonyok kialakulását, a jobbágyság faizási jogának gyakorlását és visszaszorítását, amely 1848 után megszűnt, s ezzel együtt az úrbéri közbirtokossági erdők létrejöttét is.

A birtokviszonyok változását oklevelek, 150—200 éves eredeti térképek sora mutatja, míg az erdőrendezés tudományának kialakulásáról, annak gyakorlatáról különböző erdőfelmérési műszerek, iratok, üzemtervek tanúskodnak. Bemutatjuk külön dobogón azt az 1798-ból származó, a bécsi Voigtländer cégnél készített dioptrás busszolat is, amelyből a későbbi giodéziai műszereket fejlesztették ki. Itt állít emléket a kiállítás a magyar erdészet két óriásának, *Bedő Albert*nek és *Kaán Károlynak*, ismertetve meghatározó tevékenységüket, s bemutatva főbb műveiket. Kaán Károly emlékezete külön is fontos Nagykanizsa számára, hiszen Ő egyben a város nagy szülőtte. A látogatók eredetiben tanulmányozhatják az 1879. évi erdőtörvényt, amely külföldön is elismerést szerzett a magyar erdészetnek.

Részlet a fűrészipari teremből

A harmadik terem az erdőművelés, a fatermesztés nagy szakértelmet igénylő, évtizedekig tartó felelősségteljes munkáját idézi fel a mag- és csemetermeléstől az erdősítésig, az erdő nevelésétől annak védelméig. Itt ismerkedhetünk meg a jellemző zalai fafajok főbb alaktani ismertetőjegyeivel, de látható — ha csak bepillantás erejéig — az erdő hasznos madárvilága, a biotikus és abiotikus károsítások változatossága is.

A negyedik terem a fakitermelés és faanyagszállítás nehéz, sokszor embertelen munkájával ismerteti meg a látogatót. A fotók, különböző kétféle fágóeszközök egészen 1945-ig visznek vissza bennünket a múltba.

Az ötödik terem már a közelmúlt és a jelen valósága. A fakitermelések felszabadulás utáni gépesítését, a fejlődés fokozatos és fontos állomásait kísérheti figyelemmel a látogató, a kezdeti nehézkes motorfűrészektől napjaink többcélú fakitermelő gépsoráig. Mindezt élethű, színes fotók, erdei háttérfotós vitrinben pedig egy mai korszerű fakitermelő szakmunkás, védőruhás, bábussalakja termelési kellékeivel felszerelve illusztrálják.

A hatodik teremben a népi erdőkiélés sokféle terméke, eszköze és azok begyűjtésének módja tekinthető meg a XVIII. században, olyan jelentős hamuszírfőzéstől — amelynek sajnos Zalában is temérdek erdő esett áldozatul —, a faszénégetés, az erdei legeltetés, a népi méhészkedés, az erdei gyógynövénygyűjtés, a gyantászás emlékéig. Külön látványossága a teremnek Csapody Vera gyógynövény akvarellsorozata, amelyet a kiállításunk céljára készített.

A hetedik terem mint dioráma, erdei életkép várja a látogatókat. A termet kanyargós erdei ösvény osztja két részre. A egyik erdőrész koratavaszi erdei fenyves, még hófoltokkal, benne vaddisznó-család malacaival, a fákon és az avaron jellemző madarakkal, a háttérben róka lapul figyelmesen. A másik erdőrész a zalai bükkös erdőt reprezentálja, benne gímszarvas-család hatalmas büszke himjével, valamint őz-családdal vonza a csodálkozó tekinteteket. A fákon és az aljnövényzet között szintén jellemző madarak fokozzák az igazi erdei hangulatot. A térhatást körben hatalmas panorámafotók biztosítják, mintegy kitágítva a messzeségig a terem falait.

A nyolcadik terem a régi paraszti famegmunkálás tárgyi emlékeivel foglalkozik, egészen a kismesterségek kialakulásáig, azzal, hogy az elmúlt századokban milyen óriási szerepet játszott az erdő a zalai falusi ember életében.

A kilencedik terem a fűrészipar kialakulását és fejlődését mutatja be napjainkig. Többek között megismerkedhetünk a legjelentősebb zalai, a lenti üzem 60 éves múltjával és jelenével. Itt állítunk emléket fareliefről készített nagy-

méretű fotón és tablón Lámfalussy Sándor professzornak, aki abban az időben az üzem alapítója, a lenti környéki uradalmi erdők máig őrzött emlékü, szakszerű kezelője volt.

A tizedik terem a könyvezetvédelemé, s egyúttal a jóléti erdőgazdálkodásé is. Színes fotók, térképek, vitrinek adnak ízelítőt a nagykanizsai parkerdőről, a zalaegerszegi hatszázéves aranyoslapi forrásról, a budafai arborétumról, a Kis-Balaton jellemző madárvilágáról, s Zala megye védett természeti értékeiről. A terem hangulata az erdő, a természet fokozottabb védelmére hívja fel a látogatók figyelmét.

A folyosó, az épület hosszú és széles bolthajtásos része a vadászaton és a vadgazdálkodáson belül az erdő, a vad és az ember hármasságát hangsúlyozza. A történeti szemlélethez híven itt is iratok, díszes főúri, nemesi és a mai kor fegyverei, s nem utolsósorban számtalan művészi fotó foglalkozik a kiállítás szempontjából talán leglátványosabb területtel. Az oszlopokon levő szarvasagancs-trófeák sora méltán reprezentálja a világhírű zalai gímszarvas-állományt, Emellett az őz, a vaddisznó és az apróvad is méltó helyet kap. Vitrinekben a rosszlelkű vadász tárgyai, a különböző csapdák is megtekinthetők.

A pince az épület emeleti kiállítását szervesen folytatja, itt azokkal a nagyméretű néprajzi és erdőgazdasági tárgyakkal, eszközökkel, gépekkel és különböző faválasztékokkal ismerkedhet meg a látogató, amelyek terjedelmük miatt csak itt voltak elhelyezhetők.

A kiállítást a Művelődési Minisztérium engedélyezésével és támogatásával a budapesti Központi Múzeumi Igazgatóság Kiállításrendező Osztálya készítette, a Természettudományi Múzeum, a Zalai Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság és a Zalaegerszegi Erdőfelügyelőség nagykanizsai állami felügyeleti osztálya együttműködésével, *Bánkúti Albin* vezetésével.

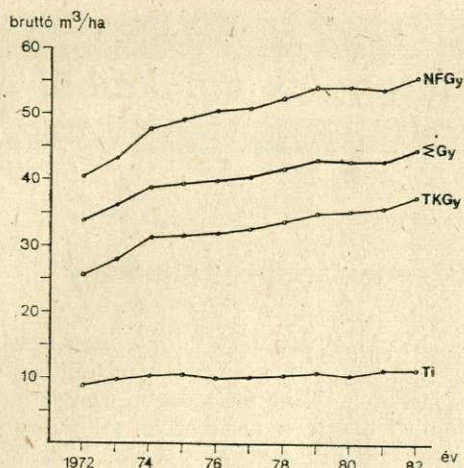
A forgatókönyvet írta és a kiállítást rendezte *Baráth László* erdőmérnök és *Dr. Kerecsényi Edit* néprajzkutató, múzeumigazgató. A munkában közreműködtek *Lancsák Lajos*, *Mátrabérci Sándor*, *Dr. Páll Miklós* és *Torondy Kálmán* erdőmérnökök. A belsőépítészeti tervező *Dr. Boreczky László*, a grafikai tervező *Bánkúti Albin* volt.

Az állandó kiállítás, amely tíz évre van tervezve, hétfő kivételével naponként 10—18 óráig szeretettel várja az érdeklődőket.

A kiállítás megnyitásától eltelt egy hónap tízezer fős látogatói létszáma, s a vendégkönyv számtalan elismerő véleménye azt igazolja, hogy a nagyközönség egy régóta várt igény általa igen színvonalasnak és látványosnak ítélt megvalósulásával találkozott, s ha ezzel szakmánknak — ha kis mértékben is — elismerést szerezhettünk és szolgálatot tehattunk, az már csak ráadás mindannyiunknak, akik résztvehettünk e nemes munkában.

Baráth László

Az előhasználati fakitermelés országos mutatószámainak változása jellemzi az elmúlt évtizedet (1972—1982). Ez alatt az időszak alatt a tisztításokkal évente kitermelt fa mennyisége és főleg annak az összes fakitermelésen belüli részaránya csökkent. A törzskiválasztó gyérítések évi m³-mennyisége a kétszeresére növekedett, míg a növekedésfokozó gyérítéseké alig változott. Az összes gyérítésekkel évente kitermelt fatérfogat így jelentősen megnövekedett, de a teljes fakitermelésen belüli %-os részaránya számottevően nem változott (26—27%). Arányosan emelkedett az összes előhasználati fakitermelés mennyisége. A kitermelt nettó fatérfogat bruttó mennyiségén belüli %-aránya főként a tisztításokban, kisebb mértékben a törzskiválasztó gyérítésekben is csökkenő tendenciát mutat!

A tisztításokkal érintett terület az évek folyamán egyre kisebbedett. A törzskiválasztó gyérítések érintett területe erősen növekedett, a növekedésfokozó gyérítéseké viszont ezzel arányosan csökkent, ezért az évente végzett gyérítések összes területe lényegében nem változott. A gyérítéseken belüli „törzskiválasztó gyérítés: növekedésfokozó gyérítés” területi arány 44:56 %-ról 60:40 %-ra változott.

A hektáronként átlagosan kitermelt bruttó fatérfogat az előhasználati fakitermelésekben (elsősorban a gyérítésekben) nagymértékben emelkedett, és 1982-ben meghaladta a tisztításokban (Ti) a 11 m³/ha, a törzskiválasztó gyérítésekben (TKGy) a 37 m³/ha, a növekedésfokozó gyérítésekben (NFGy) pedig az 55 m³/ha értéket (ábra). Véleményünk szerint az előhasználati fakitermelés gépesítésének hazai fejlődési üteme és tervezett fejlesztése sem teszi szükségessé az átlagos belenyúlási erőly további növekedését.

A gyérítésekkel kitermelt faanyag fafajcsoportok szerinti megoszlása terén a kémény lombos fafajok %-os arányának mérsékelt csökkenésével párhuzamosan a lágy lombosok (különösen a nemesnyárok) és a fenyők arányának az emelkedése tapasztalható. 1982-ben a három fafajcsoport aránya a felsorolási sorrendben 65%:24%:11% volt.

A közölt tények alapjául az évenkénti üzemtervi mérlegbeszámolók országos összesítője adatainak rendszeres figyelemmel kísérése és elemzése szolgált.

Dr. Temesi Géza

„A mezőgazdaság üzemegészségügyének gyakorlati útmutatója.” A Mezőgazdasági és a Medicina Kiadó közös gondozásában jelent meg. A népes szerzőgárda közreműködésével készült szakkönyvet dr. Gábris László szerkesztette. „Olyan gyakorlati ismereteket ad az elméleti háttér rövid felvázolásával, amelyek a mezőgazdasági üzemegészségügy keretében naponta előfordulhatnak” — olvashatjuk a könyv előszavában. Az üzemegészségügyi szakirodalomban nem vagyunk elkényeztetve hasonló tárgyú könyvekkel, éppen ezért hézagpótlónak kell tekintenünk az útmutatót. A könyv nemcsak az üzemorvos számára nyújt hasznos ismereteket, hanem mindazoknak is, akiknek munkája valamilyen formában kapcsolatos az üzemegészségügygel. Szakközönségünk részéről joggal tarthat érdeklődésre számot a könyv „Az erdészet egészségügye” című fejezete. Szerzője a téma ismert szakértője, dr. Szász Tibor. A több mint 30 oldalas terjedelmű fejezetben a telepített és a nem telepített munkahelyek, az „élő műhely” jellemzőiről és követelményeiről, az erdészeti foglalkozási ártalmakról és megbetegedésekről olvashatunk. „Az erdészet egészségügye” fejezetben foglaltakat nemcsak illik, hanem kötelességük is ismerniük az erdészeti szakembereknek.

(Ref.: Dr. Csötönyi József)